

Lysenkolaisuutta Suomessa

Jarmo Eronen

Tapaus Lysenkosta kirjoittanut professori Kristian Donner kysyy (*Tieteessä tapahtuu* 6/2006), onko Suomessa myös lysenkolaisuutta. Ilmiön tuntomerkit voitaneen kiteyttää seuraavasti: innokas tiedemies alkaa tutkia yhteiskunnan kannalta keskeistä ongelmaa ja esittää sen ratkaisemiseksi mullistavan teorian. Tutkijayhteisö on kriittinen mutta päättäjät innostuneita ja he tukevat tutkijan työtä ja myöntävät paljon resursseja teorian sovellutuksiin. Tulokset jäävät kuten kriitikot olettivat laihoiksi (maataloudessa virheet paljastuivat melko pian) mutta tutkija nauttii pitkään vallanpitäjien suosiota ja kilpailevat teoreetikot vaiennetaan.

Löytyykö Suomesta vastaavaa? Ehdotan esimerkiksi suometsätiedettä ja siihen perustunutta soiden ojituskampanjaa osana mittavaa metsätalouden tehostusohjelmaa. Lysenkolaisuuden tuntomerkit täytyvät: oli keskeinen taloudellinen ongelma, teollisuutta uhkaava puupula, rohkeita tiedemiehiä, joiden mittaukset osoittivat, että ojitus nopeuttaa puuston kasvua useilla suotyypeillä. He esittivät laskelmia, jotka ikään kuin osoittivat ojituksen olevan hyvä ratkaisu uhkaavaan puupulaan.

On huomattava, että tutkimukset eivät perustuneet koko puuston elinkaareen eikä esimerkiksi suopuuston korjuuongelmiin. Myös ojitusten

kannattavuus investointeina herätti epäilyksiä. Itseensä uskoneet tutkijat suosittelivat mittavaa julkista rahoitusohjelmaa joka otettiin innolla vastaan laajoissa piireissä: metsäteollisuudessa, metsäorganisaatioissa, suorikkaissa maakunnissa, ministeriöissä. 1960-luvun loppupuolella aloitettiin maailmanlaajuisesti ainutlaatuinen, pitkälti valtion rahoittama (vrt. Lysenko) soiden metsäojituskampanja. Rohkeat suometsätieilijät pääsivät toteuttamaan mullistavia ideoitaan.

*

Lysenkolaisuuden kannalta ojitukseen liittyi kolme tärkeää seikkaa. Ensinnäkin puuston kasvu lisääntyi useimmilla ojitusalueilla ennusteiden mukaan. Toiseksi ojitukset levisivät nopeasti myös puunkasvatuskelvottomille soille. Kolmanneksi päinvastoin kuin maataloudessa panoksen (ojitus) ja tuotoksen (lisähakkuut) välillä oli yleensä monta vuosikymmentä. Täten huijaukset, jotka Lysenkon tapauksessa paljastuivat jopa seuraavana satokautena voitiin metsäojitusten tapauksessa pimittää vuosikymmeniksi. Kuitenkin ilmeiset hukkaojitukset paljastuivat jo 1960-luvun lopulla. Aidon lysenkolaisittain metsätieteen edustajat joko vaikenivat niistä tai heidät vaiennettiin. Muut tahot (metsäteollisuus, metsänparannusjärjestöt, maaseudun erilaiset ”kehittäjät”) olivat sitoutuneita ojitukseen ja hyökkäsivät julkisesti niitä muutamia vastaan, jotka 1970-luvun alkupuolella nostivat ongelman esille. Kiinnostavaa on myös vesiviranomaisten vaikeneminen vaikka ojituksilla oli melkoisia vesistövaikutuksia.

Lysenkolaisuuden kannalta on tietysti kiinnostavaa metsätieteen rooli hukkaojitusten puolustuksessa. Itse seurasin suokeskustelua 1970- ja 1980-luvuilla siihen myös osallistuen. En pysty nimeämään yhtään metsätieteen professoria, joka olisi julkisesti rohennut ottaa kantaa hukkaojituksia vastaan. Näkyvä suometsätieilijä Olavi Huikari nostettiin Metsäntutkimuslaitoksen johtajaksi vuosiksi 1979–1984 (vertaa Lysenkon nimitys Maataloustieteiden akatemian puheenjohtajaksi 1961). Tosin metsätieteen tosinajattelijat oli vaiennettu jo paljon aikaisemmin.

1980-luvulla alkoi ilmestyä myös hukkaojituksia koskevia tutkimuksia mutta niiden tekijöinä oli maantieteilijä ja kasvitieteilijä. Etelä-Pohjanmaan hukkaojitusten osuus oli 30 % ja samalla havaittiin laajoja suotyyppeiden väärennöksiä (vrt. Lysenkon käyttämät väärennetyt satotilas-

tot). Oululaisten kasvitieteilijöiden tekemän tutkimuksen mukaan koko maassa Lappia lukuun ottamatta hukkaojituksia oli 17 %. Tämä tarkoitti siis soita, joiden tuottavuus ojitushetkellä tiedettiin liian alhaiseksi, yhteensä runsaat miljoona hehtaaria.

Todelliset hukkaojitusmäärät ja testi suometsätielen keskeisille opeille saadaan vasta silloin, kun nähdään, kuinka laajasti ojitusalueiden puuta tulee markkinoille. Tämän tieteenalan edustajat eivät hukkaojituksia tunteneet. Helsingin yliopiston suometsätielen professori Leo Heikurainen totesi vuonna 1984 *Suo*-lehdessä no 1: ”Käytännöllisesti katsoen Suomessa ei ole yhtään hehtaaria sellaista ojitusaluetta, jolta ei aikanaan kypsyvää hakkuukertymää saada tienvarteen kohtuukustannuksin”. Vuonna 2006 totesi Stora Enson aluejohtaja Pekka T. Rajala *Suomen kuva-lehdessä* 32/06: ”Suuri osa turvemaiden puustosta uhkaakin jäädä korjaamatta..., 1,5-2 miljoonaa hehtaaria ... eli jopa kolmannes kaikista ojituksista olisi aikoinaan pitänyt jättää tekemättä”. Suomen soiden ojituskampanjan ”tulokset” ovat alkaneet herättää mielenkiintoa jo ulkomaillakin, kuten Kansainvälisen soidensuojeluseuran kriittinen julkilausuma kesältä osoitti.

*

On aika avata keskustelu siitä, miksi näin valtavat virheet olivat mahdollisia ja mikä oli metsätieteen lysenkolaisen panos harhaisten teorioiden kehittämisessä ja tosiasioiden peittelyssä. Yhteiskunnassa oli kyllä laaja kannatus ojitustoiminnalle ja suometsätieilijöiden optimistisille opeille oli suopea vastaanotto. Täten vastuu on todellisuudessa hajaantunut laajalle. Ojituksia edistämään nousivat aikanaan mittavat organisaatiot, joiden tukena oli koko soita vihaavat talonpoikais- ja metsämieskulttuurit sekä toiminnasta ikään kuin hyötyvä metsäteollisuus (joka nykyään ei juurikaan osoita kiinnostusta ojitusleimikkoja kohtaan).

Toiminnan teoreettisen pohjan loivat suometsätielen lysenkolaiset. Tämä esimerkki auttaa arvioimaan, kuinka kalliiksi lysenkolaisuuden tiede lopulta tulee yhteiskunnalle. Tuhlattujen rahojen, luonnon köyhtymisen, vesistöjen tilan muuttumisen lisäksi kustannuksiin on laskettava imagohaitat, jotka voivat lopulta haitata jopa metsäteollisuutemme etuja ulkomailla.

Kirjoittaja on talousmaantieteen professori Helsingin kaupunkorkeakoulussa.